

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра архівознавства, спеціальних історичних та правових дисциплін

Дипломна робота
бакалавра

з теми: «**Черняхівська культура у дослідженнях археолога
І.С. Винокура**»

Виконала: студентка Іst1 – В13
спеціальності 6.020302 Історія*
Гавринтюк Тетяна Миколаївна

Керівник:
Климчук Л.В., кандидат історичних
наук, старший викладач кафедри
архівознавства, спеціальних історичних
та правових дисциплін.

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2017 року

Зміст

Вступ	3
Розділ I. Джерельна база та історіографія дослідження	6
Розділ II. Життєвий та творчий шлях академіка І.С.Винокура	16
2.1. Ранній період життєдіяльності (1930-1956).....	16
2.2. Розвиток та становлення всесвітньо відомого вченого (1957-2006).....	20
Висновки до розділу.....	32
Розділ III. Черняхівська культура у дослідженнях І.С.Винокура	34
3.1. Вивчення І.С.Винокуром археологічних пам'яток рубежу I тис. н.е.....	34
3.2. Археологічні старожитності першої половини – середини I тис. н.е.....	41
Висновки до розділу.....	46
Висновки	48
Список використаної літератури	52
Додатки	61

Вступ

Актуальність теми дослідження. На рубежі і в першій половині I тис. н.е. стародавні слов'яни посідали важливе місце в економічних, культурних та політичних процесах Південно-Східної, Центральної та інших суміжних районів Європи. Основні контури історії та культури стародавніх слов'янських племен на той час визначені, проте деякі важливі проблеми все ж потребують подальшої конкретизації та поглиблення. До таких проблем належать продовження дослідження черняхівської культури (I – V ст. н.е.), взаємозв'язок її з сарматським, фракійським та кельтським світом, вивчення стосунків черняхівського населення з гото-гепідськими германськими племенами та інше.

Одне із визначальних місць у дослідженні черняхівської культури належить Заслуженому працівнику вищої школи України, академіку Академії Наук вищої школи України, академіку Української Академії історичних наук, доктору історичних наук, в минулому професору Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Іону Срулевичу (Ізраїлевичу) Винокуру (1930-2006). У ряді своїх робіт вчений приділив увагу історико-етнографічному, історико-культурному дослідженню ранньослов'янських та суміжних старожитностей Південно-Східної Європи першої половини I тис. н.е. (Див. додатки А, Б, В).

Актуальність теми дослідження зумовлюється також можливістю практичного застосування одержаних результатів, особливо при викладанні історії та основ археології у загальноосвітній та вищій школі.

Мета і завдання дослідження полягає в комплексному ретроспективному аналізі процесу становлення і розвитку черняхівських племен у I – V ст. н.е. у дослідженнях І.С.Винокура. Для досягнення поставленої мети визначено основні **завдання** роботи:

- визначити стан наукової розробки проблеми;

- розглянути наукову та педагогічну діяльність І.С.Винокура в процесі якої здійснювалось дослідження черняхівської культури;
- проаналізувати соціально-політичну ситуацію навколо черняхівських племен у I – V ст. н.е.;
- з'ясувати проблему походження черняхівської культури;
- здійснити огляд матеріальної та духовної культур черняхівських племен на основі праць археолога І.С.Винокура;
- охарактеризувати наслідки діяльності черняхівських племен.

Об'єктом дослідження є черняхівська культура в період I – V ст. н.е., її матеріальна та духовна складові.

Предметом дослідження виступають праці археолога І.С.Винокура присвячені черняхівській культурі (порубіжжя I тис. – V ст. н.е.).

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період становлення і розвитку черняхівської культури (порубіжжя I тис. – V ст. н.е.), а також період життєдіяльності І.С.Винокура (1930-2006 рр.).

Географічні межі дослідження визначаються територією Східної Європи, а саме землі Дністро-Дніпровського межиріччя, які фактично охоплюють територію Правобережної України.

Методологічна основа дослідження базується на принципах наукової об'єктивності та проблемного викладу матеріалу, які реалізуються в роботі через застосування загальнонаукових та спеціальних етнологічних методів. В основу роботи покладено ключові засади структурно-функціонального аналізу, що дозволило визначити сутність і характер черняхівської культури. Дотримуючись проблемного принципу викладу матеріалу при вивченні передумов, основних етапів становлення черняхівської культури, використовувалися також методи індукції, дедукції, прямого і зовнішнього спостереження та порівняльного аналізу. При дослідженні окремих аспектів теми були використані метод вивчення документів, статистичний і ретроспективний методи. Творче поєднання системного, хронологічного і

прогностичного підходів дало змогу зробити спробу комплексного та всебічного дослідження заявленої проблеми.

Наукова новизна полягає в синтезі певного зрізу матеріалу в межах вказаної теми. У межах проведеного дослідження одержані результати, які окреслюють його певну наукову новизну, що полягає у спробі вперше розглянути діяльність І.Винокура під вказаним кутом зору. До того ж дослідження:

– формує навички історичного мислення, політичної культури, зацікавлення у поглибленні і розширенні державознавчого та історичного світогляду;

– сприяє набуттю умінь роботи з науковими історичними джерелами.

Практичне значення одержаних результатів визначається науковою новизною і полягає у можливості їхнього застосування у науково-дослідних, навчальних і прикладних цілях. Матеріали та результати дослідження можуть використовуватися при подальшому дослідженні проблем історичної тематики. Сформульовані у бакалаврській роботі положення та висновки можуть становити цінність при викладанні профорієнтованих дисциплін для студентів спеціальностей "Археологія", "Історія України", "Всесвітня історія", а також при підготовці підручників, навчальних посібників, аналітичних доповідей.

Структура роботи. Історико-теоретична тематика роботи дозволила використати під час її написання проблемно-хронологічний принцип. Виходячи з цього в якості критерію ділення на розділи може служити виявлення невеликих періодів, межами яких послужили окремі події, що стали певними віхами, що мають смислову закінченість. Робота ділиться на вступ, три розділи, висновок, список використаних джерел і літератури та додатки. Основний зміст роботи викладено на 50 сторінках. Загальний обсяг роботи – 63 сторінки. Список використаних джерел та літератури налічує 84 позиції.

Висновки

Багатогранна творча спадщина І.С.Винокура налічує сотні праць і стосувалася широкого спектру археологічних досліджень [10, с. 67]. Однак в центрі уваги вченого європейського рівня І.Винокура знаходилися проблеми черняхівської культури, етногенезу черняхівських племен. Саме цим проблемам присвячені основні монографічні праці [28; 29; 31; 33]. У них археолог із світовим ім'ям вказував, що на рубежі і в першій половині I тис. н.е. черняхівські племена (стародавні слов'яни) посідали важливе місце в економічних, культурних та політичних процесах Південно-Східної, Центральної та інших суміжних районів Європи.

І.С.Винокур у свої роботах відзначав, що черняхівська культура – це яскраве історичне явище Південно-Східної Європи – сформувалася на рубежі і в перші століття н.е. на складній багатоетнічній основі. У її формуванні взяли участь слов'янські, гето-фракійські та сарматські племена. В процесі свого дальшого розвитку в I-V ст. н.е. черняхівська культура еволюціонувала. Відбувалася економічна, соціальна та політична консолідація племінних союзів, що створювала реальний ґрунт для формування народності і зародків феодальних відносин. На основній території черняхівської культури (Дністровсько-Дніпровського межиріччя) осіле землеробське населення, незважаючи на негативні наслідки гунської навали, продовжило поступальний розвиток, який включав економічний, культурний, соціальний та політичний аспекти. Етногенез в епоху "великого переселення народів" у Південно-Східній Європі був досить складним, оскільки поряд із слов'янами у черняхівському ареалі проживали фракійці, сармати та інші племена. Інфільтрація у III-IV ст. н.е. у північно-західній частині черняхівського масиву гето-германського населення не могла відчутно вплинути на характер осілої землеробської черняхівської культури, яка на той час уже сформувалася і еволюціонувала. Вчений доводив у своїх працях, що основне ядро населення II-V ст. н.е. на території Південно-

Східної Європи становили корінні ранньослов'янські племена. Господарсько-культурний досвід черняхівських племен Волині і Поділля, як і всього Дністро-Дніпровського межиріччя, ґрунтувалася на багатовіковому осілому землеробському побуті населення та його активних економічних і культурних зв'язках з сусідніми районами Південно-Східної та Центральної Європи. Узагальнення здійснені І.С.Винокуром логічно впливали з аналізу навколишнього географічного середовища, створення господарських календарів, нагромадження та узагальнення досвіду ремісничої діяльності, використання та фіксації накопичених знань, зародки писемності, розвиток народної медицини – всіх цих й інших напрямів позитивного розвитку черняхівських племен.

На світогляд лісостепового населення I-V ст. н.е. активно впливали не тільки його господарські та культурні надбання, а й рівень соціально-економічного й політичного розвитку суспільства. Тому коли йшлося про формування світогляду черняхівських племен Дністро-Дніпровського межиріччя І.С.Винокур брав до уваги соціально-економічні відносини в суспільстві першої половини I тис. н.е., яке стояло на порозі класоутворення та державності.

Релігія та вірування черняхівських лісостепових племен на думку вченого також значною мірою відбивали ідеологію та світогляд Дністро-Дніпровського населення I-V ст. н.е. Матеріали язичницьких капищ черняхівців, добутих археологом, спостереження над поховальними обрядами, вивчення ним системи орнаментальних мотивів – все це характеризувало розвиток язичницьких вірувань населення на досить високій фазі – коли язичницька символіка вже набула антропоморфного характеру, а серед пантеону черняхівців виділялися центральні божества. Одночасно І.С.Винокур констатував, що наявні археологічні матеріали фіксували і елементи християнства, які поширювалися на землях Південно-Східної Європи першої половини I тис. н.е. При цьому вказані елементи нового, порівняно до язичництва, релігійного віровчення не змогли закріпитися та

зміцнити в зв'язку, очевидно, з подіями середини I тис. н.е. – гунською та аварською навалами.

На фоні загального широкого ареалу черняхівської культури лісостепова смуга Дністо-Дніпровського межиріччя, досліджувана І.С.Винокуром, виступала як корінна у процесі формування основного ядра черняхівського масиву племен. Саме з цієї території поширилися традиції осілого землеробського населення у південно-західному, південному та східному напрямках. І.С.Винокур встановив, що масово черняхівські старожитності з відповідною монолітністю їх морфологічних рис траплялися у Лісостеповій Україні, особливо Дністо-Дніпровському межиріччі – регіон поширення "класичних" черняхівських пам'яток. У ньому досліджено вченим цілий ряд наземних і напівземлянкових жител деревокаркасної конструкції, при цьому з'ясовано, що тип квадратної напівземлянки з пічкою-кам'янкою, так характерний для жител ранньосередньовічних східних слов'ян корчацько-празької та пеньківської культур V-VII ст., виник саме на черняхівських поселеннях Лісостепу, особливо у Подністров'ї. Липна кераміка черняхівських пам'яток Лісостепу знайшла своє типологічне продовження у посуді ранньосередньовічних корчацько-празької та пеньківської культур. А більш глибокі коріння цих форм посуду відомі у старожитностях східнопшеворської та зарубинецької культур рубежу і перших століть н.е. Лісостепу.

У черняхівському суспільстві згідно дослідженням І.С.Винокура існували елементи рабовласницького ладу, які однак не переросли у рабовласницьку формацію, тому, вчений зробив висновок, що суспільство склавинів і антів, представлене черняхівськими старожитностями Лісостепу і наступними ранньосередньовічними східнослов'янськими археологічними культурами (корчацько-празька, пеньківська, колочинська), було за своєю структурою не однорідним. Про це свідчать, вказував І.С.Винокур, повідомлення письмових історичних джерел, в яких згадуються царі-рікси (Бож, Ардагаст, Мусокій, Добріт, Пірогост, Хільбудій) [33, с.332-333].

Весь комплекс історії та культури черняхівських племен I-V ст. н.е. у Дністо-Дніпровському межиріччі, який досліджував академік І.С.Винокур, зафіксував складність та багатогранність життя тогочасного населення, яке розвивалося на фоні загальноєвропейських подій першої половини I тис. н.е. Ранньослов'янські племена I-V ст. н.е. на землях Дністо-Дніпровського межиріччя створювали історичні передумови формування у майбутньому першої великої у Східній Європі феодальної держави – Київської Русі.

Список використаних джерел та літератури

Джерела.

1. Державний архів Хмельницької області (ДАХМО). – Ф.-Р. 302. Кам'янець-Подільський педагогічний інститут імені В.П.Затонського. – Оп.8. – Спр. 309. Протоколи засідань кафедри історії СРСР і УРСР за 1964-1965 рр. – 49 арк..
2. ДАХМО. – Ф.-Р. 302. Кам'янець-Подільський педагогічний інститут імені В.П.Затонського. – Оп.10. – Спр. 6. Звіт кафедри про науково-дослідну роботу за 1965 р. – 99 арк..
3. ДАХМО. – Ф.-Р. 302. Кам'янець-Подільський педагогічний інститут імені В.П.Затонського. – Оп.11. – Спр. 214. Історичний факультет. Протоколи засідань Ради факультету від 8 вересня 1974 р. – 15 травня 1975 р. – 121 арк.
4. ДАХМО. – Ф.-Р. 302. Кам'янець-Подільський педагогічний інститут імені В.П.Затонського. – Оп.11. – Спр. 451. Історичний факультет. Протоколи засідань Ради факультету від 29 серпня 1979 р. – 27 червня 1980 р. – 216 арк.
5. ДАХМО. – Ф.-Р. 302. Кам'янець-Подільський педагогічний інститут імені В.П.Затонського. – Оп.11. – Спр. 987. Історичний факультет. Протоколи засідань Ради факультету від 29 серпня 1984 р. – 27 червня 1985 р. – 55 арк.
6. ДАХМО. – Ф.-Р. 302. Кам'янець-Подільський педагогічний інститут імені В.П.Затонського. – Оп.12. – Спр. 7. Наукова частина. Річний звіт про науково-дослідну роботу за 1987 р. – 51 арк.
7. ДАХМО. – Ф.-Р. 302. Кам'янець-Подільський педагогічний інститут імені В.П.Затонського. – Оп.12. – Спр. 854. Кафедра історії країн Східної Європи і археології. Річний звіт про роботу кафедри за 1994-1995 н.р. – 10 арк.

8. ДАХМО. – Ф.-Р. 302. Кам'янець-Подільський педагогічний інститут імені В.П.Затонського. – Оп.12. – Спр. 1030. Історичний факультет. Протоколи засідань Ради факультету від 31 серпня 1996 р. – 24 червня 1997 р. – 146 арк.

ЛІТЕРАТУРА

9. Артамонов М.И. Археологические исследования в Южной Подолии 1952- 1953 гг. – В кн.: Краткие сообщения о докладах в полевых исследованиях Института истории материальной культуры АН СССР. – М.: АН СССР, 1955, - Вып. 59. – С. 100-117.
10. Баженов Л.В. Винокур Ион Срулевич (Израїлевич) // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. – С. 67-80.
11. Баженов Л.В. Ион Винокур // Південно-Східна Волинь: наука, освіта, культура. – Хмельницький – Шепетівка, 1995. – С.43-47.
12. Баженов Л.В., Костриця М.Ю., Прокопчук В.С. Вчений європейського рівня: І.С.Винокур. – Житомир: Вид. Косенко, 2005. – 40 с.
13. Баженов Л.В., Філінюк А.Г. Історія Волині і Поділля в працях професора І.С.Винокура // Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження: Науковий зб. – Хмельницький, 1995. – С. 303-306.
14. Баран В.Д. Черняхівська культура. За матеріалами Верхнього Дністра і Західного Бугу. – К.: Академія, 1981. – 263 с.
15. Бибииков С.Н. Древние кремниевые выработки на горе Белой в районе Каменец-Подольска / Тези доповідей Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Хмельницький: Без. вид., 1965. – с.62-65.
16. Брайчевський М.Ю. Біля джерел слов'янської державності. – К.: Дніпро, 1964. – 355с.

17. Винокур І. Археологічні дослідження (Про розкопки археологічного загону ЧДУ) в Чернівцях та в селах Киселів-Борівці Кіцманського району) // Рад. студент (ЧДУ). – 1957. – 24 вересня.
18. Винокур І. Археологічні дослідження. (Про розкопки в зоні будівництва Кременчуцької ГЕС) // Черкаська правда. – 1956. – 19 серпня.
19. Винокур І. Археологічні дослідження на трипільському поселенні біля с.Магала // Збірн. Археологія. – Т.ХХ. – К.: Сяйво, 1966. – С.157-182.
20. Винокур І. Боротьба трудящих Волині проти феодално-кріпосницького гніту у ХУІІІ ст. // Рад. Житомирщина. – 1956. – 16 серпня.
21. Винокур І. Горох медного века // Природа. – 1960. – № 8. – С.102-103.
22. Винокур І. Давні овруцькі каменерізи // Україна. – 1956. – №22.
23. Винокур І. Декабристи на Житомирщині // Рад. Житомирщина. – 1957. – 24 лютого.
24. Винокур І. До питання про вік Кам'янця-Подільського // Фортифікація України: Міжнар. конференція. – Кам'янець-Подільський: Медобори, 1993. – С.20-21.
25. Винокур І.С. Етнографія племен рубезу і першої половини І тисячоліття н.е. в Середньому Подністров'ї та Прикарпатті / І.С.Винокур // Культура та побут населення Українських Карпат. – Ужгород: Бескиди, 1972. – С.92-94.
26. Винокур І. Житомирці шанують пам'ять земляка // Україна. – 1955. – №12.
27. Винокур І.С. Збирання і визначення археологічних пам'яток та методика їх використання в школі / посібник для вчителів. – К.: Радянська школа, 1967. – 90 с.
28. Винокур І.С. Історія лісостепового Подністров'я та Південного Побужжя від кам'яного віку до середньовіччя. – Київ-Одеса: Вища школа, 1985. – 126 с.

- 29.Винокур І.С. Історія та культура черняхівських племен Дністрово-Дніпровського межиріччя II-У ст. н.е. – К.: Наукова думка, 1972. – 180 с.
- 30.Винокур І. По слідах древніх слов'ян // Рад. Житомирщина. – 1955. – 21 грудня.
- 31.Винокур І.С. Слов'янські ювеліри Подністров'я (За матеріалами досліджень Бернашівського ювелірного комплексу середини I тис. н.е.) – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 1997. – 200 с.
- 32.Винокур І.С. Старожитності Східної Волині першої половини I тис. н.е. // Старожитності Східної Волині. – Чернівці: Буковина, 1960. – 130 с.
- 33.Винокур І.С. Черняхівська культура: витоки і доля. – Кам'янець-Подільський : Абетка; Оіюм, 2000. – 376 с.
- 34.Винокур І.С. 30 років досліджень археологічної експедиції Кам'янець-Подільського педінституту // Матеріали ІХ Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 1995. – С. 78-81.
- 35.Винокур І., Журко О, Демідко С. Волинський Ізяслав – перлина на Горині. Нові археологічні відкриття // Дивокрай: Науково-краєзн. альманах. – Хмельницький, 1995. – Вип. 1. – С. 25-31.
- 36.Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Літописний Губин XII-XIII ст. Болохівська земля. – Вип.1. – За матеріалами археологічних досліджень 1997-2003 рр. До 800-річчя Губина. – Київ. – Кам'янець-Подільський. – Хмельницький. – Старокостянтинів: ПП Мельник, 2004. – 205 с.
- 37.Винокур І.С., Мегей В.П. Археологічні дослідження в м.Полонному (1992-1993) // Полонному 1000 років: Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. – Полонне, 1995. – С. 8-20.
- 38.Винокур І.С., Петров М.Б. Історична топографія Кам'янця-Подільського з найдавніших часів до кінця ХУІІІ ст. – Хмельницький: Поділля, 1973. – 27 с.

39. Винокур І.С., Якубовський В.І., Журко О.І. Археологічні дослідження літописного Губина в 1997 р. // Поділля і Південно-Східна Волинь в роки Визвольної війни українського народу середини ХУІІ ст. – Стара Синява : Без вид., 1998. – С. 157-167.
40. Гей О.А. Происхождение и этнический состав // Славяне и их соседи в конце I тысячелетия до н.э. – первой половине I тысячелетия н.э. – М.: МГИМО, 1993. – 364 с.
41. Гуменюк С.К. Як складалася територія Поділля. – Тези доповідей Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Хмельницький: Без вид., 1965. – С.48-50.
42. Гуцал А.Ф. Нові пам'ятки раннього залізного віку на середньому Подністров'ї. – Археологія. – К.: Наукова думка. – 1979. - №31. – С. 65-75.
43. Гуцал В.А. Вивчення І.С.Винокуром пам'яток рубежу та перших століть нашої ери. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: ПП "Медобори-2006", 2013. – Т. 23: На пошану професора С.А.Копилова. – С.171-178.
44. Гуцал В.А. Старожитності Східної Волині першої половини – середини I тис. н.е. у науковому доробку І.С. Винокура. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: ПП "Медобори-2006", 2012. – Т. 22 : На пошану професора П.Ф.Лаптіна. – С.124-134.
45. Даниленко В.Н. Неолит Украины. – К.: Наукова думка, 1969. – 258 с.
46. Довженко В.Й. Землеробство древньої Русі. – К.: АН УРСР, 1961. – 266 с.
47. Ефименко П.П. Первобытное общество. – К.: АН УССР, 1953. – 659 с.
48. Завальнюк О.М. Життя в ім'я історичної науки й вищої школи / О.М.Завальнюк, В.С.Прокопчук // Матеріали ХІІІ Подільської історико-краєзнавчої конференції присвяченої 80-річчю від дня

- народження І.С.Винокура. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2010. – С. 8-18.
49. Заєць І.І. Ранньотрипільська пам'ятка Ладижин на Південному Бузі. // Тези доповідей V-ї Подільської краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський: Без вид., 1980. – С.112-113.
50. Іон Винокур: подвижництво в освіті і науці : науково-документальне та бібліографічне видання / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. [уклад.: О.М. Завальнюк, В.С. Прокопчук, О.В. Комарніцький]. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – 228 с.
51. Костриця М.Ю. Академік І.С.Винокур – дослідник і краєзнавець Волині-Житомирщини // Житомирщина на зламі тисячоліть: Науковий збірник "Велика Волинь. – Житомир: М.А.К., 2000. – С.365-366.
52. Кропоткин В.В. Экономические связи Восточной Европы в I тысячелетии нашей эры. – М.: Наука, 1967. – 133 с.
53. Крушельницька Л.І. Північне Прикарпаття і Західна Волинь за доби раннього заліза. – К.: Наукова думка, 1976. – 145 с.
54. Кучера М.П., Горишний П.А., Моця А.П. Раскопки летописной Ушицы. – Археологические открытия 1976 г. – М.: Наука, 1977. – 320 с.
55. Магомедов Б.В. Черняховская культура Северо-Западного Причерноморья. – К.: Веселка, 1987. – 111с.
56. Максимов Е.В. Зарубинецкая культура на территории УССР. – К.: Наукова думка, 1982. – 182 с.
57. Махно Е.В. Памятники черняховской культуры на территории УССР // Материалы и исследования по археологии СССР. – М.: АН СССР, 1960. – № 82. – С. 9-84.
58. Мелюкова А.И. Памятники скифского времени лесостепного Среднего Поднестровья // Материалы и исследования по археологии СССР. – М.: АН СССР, 1958. – № 64. – С. 5-102.

59. Никитина Г.Ф. Работы Среднеднестровской экспедиции // Археологические открытия 1980 г. – М.: Наука, 1981. – С. 289-290.
60. Петров М.Б. До ювілею І.С.Винокура // Археологія. – 1997. – №2. – С.141-142. Прокопчук В.С. Подільський історик, археолог І.С.Винокур // VII Всеукр. наукова конф. "Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність. – К., 1995. – Ч.1. – С.39-40.
61. Прокопчук В.С. Іон Срулевич Винокур – археолог, педагог, громадянин // Іон Срулевич Винокур: Бібліографічний покажчик (До 70-річчя від дня народження). – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – 80 с.
62. Русанова И.П. Славянские древности VI-VII вв. – М.: РАН, 1976. – 355 с.
63. Седов В.В. Славяне в древности. – М.: Прогресс, 1994. – 489 с.
64. Смирнов А.П. Скифы. – М.: Наука, 1966. – 199 с.
65. Смішко М.Ю. Доба полів поховань в західних областях УРСР // Археологія. – Т.II. – К.: Просвіта, 1953. – С.82-94.
66. Степанков В.С. Іон Ізраїлевич Винокур (людина, вчений, педагог) / В.С. Степанков // Іон Винокур: подвижництво в освіті і науці : науково-документальне та бібліографічне видання / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – С.115-124.
67. Телегін Д.Я. З глибини віків: Племена кам'яного віку на Україні. – К.: АН УРСР, 1962. – 58 с.
68. Тереножкин А.И. Предскифский период на Днепровском Правобережье. – К.: Изд-во АН УССР, 1961. – 247 с.
69. Тимошук Б.О. Давньоруська Буковина (X – перша половина XIV ст.) – К.: Наук. думка, 1982. – 205 с.
70. Тиханова М.А. Поселение культуры полей погребений в Луке-Врублевецкой Хмельницкой области. – В кн.: Краткие сообщения

- Института археологии АН УССР. – К.: Изд-во АН УССР, 1955. – Вып.4. – 45-46.
71. Тиханова М.А. Про металургію у Подністров'ї в черняхівські часи. – В кн.: Матеріали третьої Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Львів: Каменяр, 1970. – С.122-124.
72. Третьяков П.Н. Восточнославянские племена. – М.: Наука, 1953. – 543 с.
73. Третьяков П.Н. Финно-угры, балты и славяне на Днепре и Волге. – М.: Наука, 1966. – 307 с.
74. Філінюк А.Г. Вагомий слід на ниві вищої освіти, археології та історичного краєзнавства / А.Г.Філінюк // Іон Винокур: подвижництво в освіті і науці : науково-документальне та бібліографічне видання / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – С.134-141.
75. Хавлюк П.І. Заячівський могильник на Вінничині. – Археологія. – К.: Наук.думка, 1974. – №14. – С.62-73.
76. Хавлюк П.И. Раннеславянские поселения Семенки и Самчинцы в среднем течении Южного Буга. – В кн.: Материалы и исследования по археологии СССР. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – № 108. – С.320-351.
77. Хвойка В.В. Древние обитатели Среднего Приднестровья и их культура в доисторические времена. – К.: Без изд., 1913. – 230 с .
78. Хоптяр Ю.А. Слово про вчителя / Ю.А. Хоптяр // Іон Винокур: подвижництво в освіті і науці : науково-документальне та бібліографічне видання / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – С.146-148.
79. Цигилик В.М. Населення Верхнього Подністров'я перших століть нашої ери. – К.: Наук. думка, 1975. 173 с.
80. Черниш О.П. Стародавнє населення Подністров'я в добу мезоліту. – К.: Наук. думка, 1975. – 166 с.

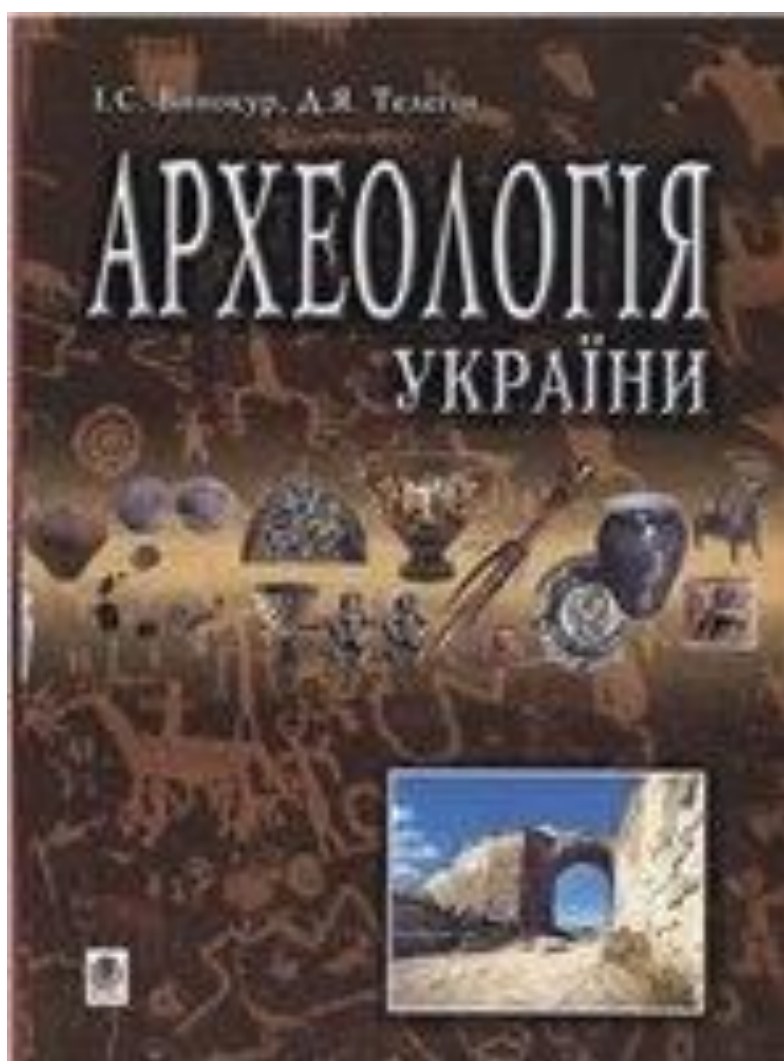
81. Шовкопляс І.Г. Археологічні дослідження на Україні (1917-1957). – К.: Вид.-во АН УРСР, 1957. – 424 с.
82. Щукин М.Б. О трех датировках черняховской культуры // КСИА АН СССР. – Вып.112. – М., 1967. – С.8-14.
83. Якубовський В.І. Розвідкові розкопки в Верхів'ях Південного Бугу. – В кн.: Матеріали третьої Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Львів: Каменяр, 1970. – С.148-150.
84. Якубовський В.І. Давньоруський скарб з с. Городище Хмельницької області. – Археологія. – К.: Наук. думка, 1975. – №16. – С. 87-105.

Додатки
Додаток А

І.С.Винокур (1930-2006)

Додаток Б

Підручник І.С.Винокура у співавторстві з Д.Я.Телігіним
"Археологія України"

Додаток В

Окремі наукові праці та публікації І.С.Винокура